

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ АСПРАНТУРИ НКЗС УСРР: З ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ

У статті методом історико-наукового аналізу розкрито діяльність створеного згідно з рішенням Президії Всесоюзної академії сільськогосподарських наук імені Леніна у липні 1930 р. Українського інституту аспрантури НКЗС УСРР (УІА НКЗС УСРР) у Харкові. Впродовж свого існування до липня 1931 р. він координував і вів підготовку фахівців вищої кваліфікації через філії у Києві та Одесі для потреб науково-дослідних установ івузів, базуючись, насамперед, на принципах марксизму-ленінізму, а потім уже із здобування новітніх галузевих знань. На основі раніше недоступних архівних документів, що досі не були об'єктом вивчення дослідників, уперше реконструйовано основні моменти в роботі УІА НКЗС УСРР. У ході дослідження з'ясовано, що вже на початковому етапі через низку організаційних і фінансових проблем, а також міжвідомчих негараздів, УІА НКЗС УСРР повною мірою не зміг повністю виконувати свої функції. Доведено, що низка суспільно-політичних проблем того часу, пов'язаних із першими судовими процесами, невиконанням першого п'ятирічного плану розвитку народного господарства, несприйняття більшістю аспрантів знань теорії і практики провідних професорів та ін., що в підсумку призвели до ліквідації цієї інституції.

Ключові слова: Український інститут аспрантури НКЗС УСРР, підготовка фахівців вищої кваліфікації, аспранти, дослідництво, сільське господарство, галузеві знання, Л.Л. Беклешов.

Сучасні євроінтеграційні процеси у житті України потребують системних змін усіх складових економіки, насамперед, її історично найпотужнішого сектору – сільського господарства. Досвід його ведення у провідних країнах світу доводить, що без належного науково-освітнього забезпечення годі й говорити про подальший розвиток. Розуміння цього було за усіх систем влади на українських землях упродовж останніх двох століть. Пошук оптимальності триває й до сьогодні. Як не дивно, але найболючіше чергові реформації торкнулися підготовки фахівців вищої кваліфікації. Відпрацьовані ще за царської доби важелі заохочення до наукової діяльності після жовтневої революції 1917 р. були ліквідовані ленінським декретом. Упродовж першої половини 20-х років минулого століття власне загальнодержавної системи підготовки аспрантів і докторантів не існувало. Колгоспно-радгоспне будівництво, що активно розгорталося наприкінці 20-х років ХХ ст. на основах планового ведення економіки надзвичайно потребувало у відповідних фахівцях вищої кваліфікації.

Державна необхідність щонайтіснішого залучення можливостей науки для всіх галузей економіки була задекларована ухвалою Ради Праці і Оборони РНК СРСР ще у 1923 р. на виконання рішень Першого Всесоюзного з'їзду з вивчення продуктивних сил у Москві. Більш конкретно й директивно визначено подальший розвиток радянського села в рішеннях XV з'їзду ВКП(б), XVI партконференції і на листопадовому Пленумі ЦК ВКП(б) у 1929 р. Так, у своєму рішенні з питання «Про роботу на селі» на XV партз'їзді вказано: «... в даний період завдання об'єднання і перетворення мілких індивідуальних селянських господарств у великі колективи повинно стати основним завданням партії на селі...». З цією метою вирішили «... широко розгорнути пропаганду необхідності і вигідності для селянства поступового переходу до великого суспільного сільського господарства...» для його соціалістичної реконструкції. Основний тягар вирішення питання покладали на новий тип освіченого агронома «... агента сільськогосподарської політики радянської держави на селі і активнішого учасника соціалістичної перебудови села» [5]. Те саме повною мірою стосувалось і фахівців вищої кваліфікації нового – комуністичного типу, які мали забезпечити озброєння працівників колгоспів і радгоспів новітніми знаннями і вміннями. Для того щоб система розвивалася

планово, відповідно до зростаючих партійних вимог ведення сільського господарства, гостро постало питання кадрового забезпечення новоствореної мережі спеціалізованих науково-дослідних інститутів. Із цією метою, насамперед, у провідних галузевих освітніх закладах під егідою НКО УСРР розпочинають готувати аспірантів.

Заради справедливості слід сказати, що НКЗС УСРР деякою мірою втілює рішення загальних зборів Київського агрономічного товариства, датоване 9 лютого 1911 р. згідно з доповіддю його голови – професора В.В. Колкунова щодо створення спеціалізованої освітньо-наукової Академії для підготовки фахівців для зростаючих потреб галузевого дослідництва [7]. Першим кроком стало відкриття у 1923 р. Вищих курсів дослідної справи при Харківському сільськогосподарському інституті. Навчання на них проводилося півтора роки для тих, хто мав вищу агрономічну освіту і досвід практичної роботи на ниві експериментаторства. Вищі курси закінчила низка знаних згодом учених, серед яких, наприклад, Г.Г. Помаленький [57]. Але цього виявилось замало. Відповідно до рішень Другої Всеукраїнської конференції з сільськогосподарської освіти (1926) було вирішено «... об'єднати науково-дослідну, навчальну й агрикультурну роботи навколо Полтавської дослідної станції та Полтавського с.-г. технікуму» [58]. Із цією метою у 1927 р. створюється відповідна дослідна секція при агрономічному відділенні технікуму, а також навчальні допоміжні заклади для її потреб разом із Кабінетом дослідної справи і кафедрою агрикультурної роботи [59]. Проте недостатня матеріальна, а головне – експериментальна база, в обох новаціях досить швидко завела ситуацію у глухий кут. На це були об'єктивні причини не тільки фінансові, а й кадрові. Після революції, громадянської війни та широкої еміграції у країні залишилося надзвичайно мало вчених, здатних готувати собі гідну зміну. За цих обставин радянська влада почала експериментувати, створюючи здебільшого організаційні форми, котрі не мали аналогів у світі. Їх заснування, насамперед, націлювало на вирішення або забезпечення партійного керівництва усього процесу, а вже потім враховувало професійні нюанси. Вірогідно, що на таких принципах було створено і Український інститут аспірантури НКЗС УСРР (УІА НКЗС УСРР), який нагадує ще один із феноменів радянської епохи у житті України.

У сучасній українській історіографії діяльність УІА НКЗС УСРР ніколи не була предметом досліджень. Чи не вперше згадки про окремі події та факти, пов'язані з його діяльністю, розглянуто у двох збірках документів, підготованих співробітниками єдиного у світі Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки ННСГБ НААН [2; 3]. Окремі моменти діяльності УІА тезисно розглянуто у матеріалах Дев'ятих наукових читань, присвячених діяльності О.П. Бородіна, що відбулися 14 жовтня 2013 р. [1]. Практично це і вся документна інформація про дану інституцію. Тому є потреба відтворити передумови її створення й основні моменти у виконанні делегованих функцій.

Із історії відомо, що постановою РНК СРСР від 25 червня 1929 р. було втілено в дію рішення 1-го З'їзду Ради Союзу РСР від 30 грудня 1922 р. і Президії Центрального Виконавчого Комітету Союзу РСР від 8 серпня 1924 р. про організацію Всесоюзної академії сільськогосподарських наук імені В.І. Леніна (ВАСГНІЛ). Параграфом 1 урядового рішення перед нею ставилося завдання «... пристосування всієї теоретичної і практичної роботи у справі підйому і соціалістичної реконструкції сільського господарства в Союзі РСР». Наступним пунктом вказувалося, що Академія організовувалась як «... асоціація науково-дослідних інститутів...» і уся відповідна багатогранна експериментаторська робота здійснювалась саме через них [4]. Із цією метою до мережі вже діючих інститутів, а саме – Інституту прикладної ботаніки і нових культур, а також Державного інституту дослідної агрономії – приєдналися нові: 1. Інститут економіки сільського господарства; 2. Інститут організації крупного сільського господарства; 3. Інститут механізації сільського господарства; 4. Інститут боротьби із шкідниками і хворобами рослин; 5. Інститут боротьби з посухою;

6. Інститут меліорації; 7. Інститут землеробства; 8. Інститут тваринництва; 9. Інститут рибного господарства; 10. Інститут кукурудзи; 11. Фундаментальна сільськогосподарська бібліотека. Здебільшого (крім Інституту організації крупного сільського господарства та Інституту кукурудзи) нові інституції засновано шляхом реорганізації діючих на той час подібних проблемних структурних підрозділів. За таким підходом формувалися і спеціалізовані дослідні установи у вигляді інститутів на рівні всіх республік СРСР, включаючи і УСРР. Вже на початковому етапі їх відкриття гостро постало питання забезпечення новостворених інституцій висококваліфікованими науковими кадрами. За великим рахунком, їх підготовка для діючих науково-дослідних галузевих інститутів уже розпочалася. Так, створений згідно з рішенням НКЗС УСРР від 3 жовтня 1928 р. (протокол № 491) [44] Український НДІ економіки і організації сільського господарства, що перебував у віданні цього наркомату з середини 1929 р., почав здійснювати підготовку фахівців вищої кваліфікації відповідно до укладеної з Управлінням науки НКО УСРР «Умови» (договору). Таке рішення було не випадковим. Свідченням цьому є протокол № 17–24 об'єднаного засідання дирекції та наукової колегії інституту від 9 липня 1929 р. На ньому констатовано, що оскільки інститут «... вважається молодою установою, а також приміщенням зовсім незабезпеченою...», то вирішили «... визнати за неможливе підготовку аспірантів ...» [21]. Як наслідок, підготовку почали проводити при науково-дослідній кафедрі с.-г. економіки НКО УСРР. При цьому в Харківській її частині готували 6, а в київській – тільки 4 аспіранти. Інститут забезпечував їх два роки стипендією у розмірі 150 крб. у місяць. На третій рік вони проходили практику в інституті і перебували на ній ще два роки. Програма практики погоджувалася науковою колегією установи. Після закінчення аспірантури випускники поступали на роботу до інституту. Вже перший рік виявив величезну низку суттєвих міжвідомчих проблем, які потребували інших підходів до їх вирішення. За цих умов ВАСГНІЛ, який тепер законодавчо відповідав за всі складові галузевого дослідницького процесу на всіх рівнях у Союзі, прийняв рішення цю справу взяти під свою безпосередню координацію. З метою як найшвидшої підготовки аспірантів, «... озброєних марксистсько-ленінською методологією» для потреб Академії рішенням Президії ВАСГНІЛ на весні 1930 р. створено спеціалізовані установи – інститути аспірантури: Московський, Ленінградський, Саратовський та Український у Харкові [55]. Заснування такого типу установи повною мірою відповідало положенням п. 2 постанови РНК УСРР № 11/664 від 3 квітня 1930 р. «Про реконструкцію сільськогосподарської дослідної справи», включаючи створення Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (ВУАСГН) і мережі науково-дослідних проблемних інститутів [52]. Прийняття постанови базувалося на констатації, що «... за час існування радянської влади науково-дослідна справа на Україні в галузі сільського господарства кількісно виросла майже втричі, зміцнила свою наукову і матеріально-технічну базу, поглибилась і широко розгорнулась, охопивши майже всі галузі господарства...». Водночас відзначалося про невідповідність її «... вимогам соціалістичної реконструкції й тій ролі, яку повинна відігравати сільськогосподарська наука у справі будівництва та обслуговування соціалістичного сільського господарства». Серед іншого § 15 передбачалось: «ураховуючи гостру потребу в наукових кадрах, зобов'язати НКЗемсправ негайно почати підготовку аспірантури по своїх науково-дослідних інститутах, для чого, за згодою з НКОУСРР розробити положення про аспірантуру науково-дослідних інститутів НКЗемсправ та організувати набір аспірантів в біжучому році» [22]. На її виконання Пленум Науково-Консультаційної Ради (НКР) НКЗС УСРР п. 5 своєї постанови підтвердив «... цілком своєчасне вирішення Академії ім. Леніна про підготовку с.-г. кадрів, через спеціальні інститути Аспірантури, що мають забезпечити потрібну кількість та якість наукових робітників для нової Н/Д мережі...». Тому було доручено «... Президії Наукової Ради прискорити організацію Українського Інститут Аспірантури» [28]. Остаточне рішення про початок роботи УІА НКЗС УСРР

прийняла НКР відомства 6 червня 1930 р. по доповіді члена Президії професора О.А. Янати. Згідно з її ухвалою передбачалось: а) фінансування не лише із всесоюзного бюджету, а й республіканського, б) усю аспірантську підготовку концентровано здійснювати у загальному інституті аспірантури при цьому другий та третій рік навчання проходити у спеціалізованих інститутах, в) керівництво такого типу роботою інституту проводити як окрему діяльність та д) директором інституту призначити «... К. Хоменка (із Інституту організації та економіки с.-г.» [27]. На той час уродженець Полтавщини К.Ф. Хоменко офіційно рахувався членом кафедри с.-г. економіки інституту [8] і працював викладачем Харківського геодезичного та землеустрійного інституту [9]. Він успішно закінчив аспірантуру Українського інституту марксизму, але керівником новоутворення його не призначають і установу очолив Л.Л. Беклешов. Відомостей про нього дуже мало. Відомо, що він народився у 1887 р. у м. Остров Островського повіту Псковської губернії у родині революціонера-народника. Нетривалий час навчався у гімназії в Петербурзі, але не закінчив її. Тим не менш, вдалося вступити до юридичного факультету Санкт-Петербурзького університету. Після закінчення навчання якийсь час працював помічником присяжного повіреного. Активний учасник революційних подій 1905 р., як член партії соціалістів-революціонерів (есерів). При спробі арешту за революційну діяльність переховувався у Фінляндії. У 1912 р. повертається до Петербурга. З 1916 р. у званні прапорщика бере участь у бойових діях Першої світової (європейської) війни. 27 лютого 1917 р. солдати обирають його командиром роти. Після повернення до Пскова у вихорі революції стає лідером лівих есерів. Його обирають головою Островської повітової земської управи і членом Псковської губернської ради селянських депутатів. На I губернському з'їзді селянських депутатів у серпні 1917 р. обирається головою губвиконкому. Від регіону – делегат I і II Всеросійських з'їздів селянських депутатів і III Всеросійського з'їзду робітничих і солдатських депутатів. Стає членом Виконкому Всеросійської Ради селянських депутатів і входить до другого складу ВЦВК. Того ж року обирається до числа членів Установчих зборів від Псковського виборчого округу від есерів і Ради селянських депутатів. Входить до Бюро фракції лівих есерів і бере участь у засіданні-розгоні зборів 5 січня 1918 р. із березня 1918 р. – член Колегії обвинувачів у ревтрибуналі. Наступного року одружується з К.Т. Теодорович (1898–1977), художницею за фахом. У цей час він член Партії революційних комуністів, а з 1920 р. – Української партії лівих есерів (боротьбистів). Входив до складу її ЦК. Після остаточного встановлення радянської влади працює на викладацькій роботі в різноманітних партійних школах у Харкові, включаючи Український інститут марксизму. Стає ортодоксальним носієм марксистсько-ленінської філософії або максимально «підходящою» кандидатурою на посаду директора УІА. Вже на засіданні НКРНКЗС УСРР від 16 липня 1930 р. Л.Л. Беклешов після повернення із відрядження до Москви доповідає «Про план організації та розгортання робіт Інституту аспірантури в Харкові». Пунктом 2 «Ухвали» було визнано «... справу з організацією Ін-та за особливу актуальну і термінову...» та вирішено при кожному діючому н.-д. інституті увести посаду спеціального уповноваженого для зв'язку Інститутом аспірантури. Крім того, визначено кількість вступників «... одноразовим прийомом...» до нього на 1930–1931 рр. у чисельності 400 осіб і провести перший прийом 1 жовтня 1930 р. Прийнятих весною 1930 р. до кожного науково-дослідного інституту аспірантів також було передано від НКО УСРР новоутворенню із фінансуванням їх підготовки. Також чітко розмежували процес підготовки, а саме: перший рік аспіранти проходять «загальну підготовку» з основ марксизму-ленінізму та діалектичного матеріалізму, а також вивчають іноземні мови і загально-біологічні основи; другий і третій рік «спеціальну», тобто займаються експериментаторством безпосередньо у проблемних науково-дослідних інститутах чи навчальних закладах відповідно до обраного фаху. Кандидатів в аспіранти визначали «... на засадах суворого відбору... щодо

соціалістичного походження та стану, набираючи осіб, як правило, із закінченою вищою освітою, не старше 35 років». Для вступу не потрібно було писати якусь роботу чи складати іспити, а все обмежувалося бесідою та «...колоквіумом з діамату...», і головне – рекомендаціями відповідних установ [45]. Прийом проводили після «... оголошення в пресі...» під загальним керівництвом приймальної комісії УІА та призначених нею відповідних комісій на місцях. Для максимально об'єктивного відбору кандидатів, рекомендованих, насамперед, «... ЦК КП(б)У, ВУК спілки с.-г. та пр. та ін. ...», до Києва, Дніпропетровська та Одеси було направлено спеціальні бригади співробітників установи. Затверджено проект кількісного розподілу прийому за спеціальностями, а також «... асигнування мінімум 155 000 крб. на підготовчу організаційну роботу, зокрема для придбання невеличкого приміщення для канцелярії Ін-ту...» [23]. Із свого боку ВАСГНІЛ на ці цілі виділив додатково 50 000 крб.

Організаційні питання діяльності інституту в контексті завдань, передбачених директивами XVI партійного з'їзду стосовно наукової роботи на селі, розглядалися й на іншому засіданні НКР НКЗС УСРР 28 серпня 1930 р. Від УІА на ньому були присутні «... Мерклінг і Беклешов» [43]. Головною тезою зібрання стало не тільки запровадження «... плановості у науковій роботі...», а й бажання влади мати науковця на селі спочатку «марксистсько-ленінсько і діалектично загартованого» із загальним розумінням агробіологічних проблем, а потім вже фахівця вищої кваліфікації відповідної спеціалізації. Як виявив уже перший прийом, такий підхід на догоду партійному керівництву галузевою наукою втілити повною мірою не вдалося. «Статистику» суттєво, як кажуть, «підмочили», ті особи, котрі вступили до аспірантури у квітні 1930 р. і були переведені на навчання до УІА. Виявилось, що за соціальним походженням вони не відповідали висунутим партійним вимогам, а саме: селяни – 21%, службовці – 72% і 7% працівники НДІ. Ще гіршу ситуацію виявлено з їхнім членством у партії (10%) і комсомолі (9%) [35]. Після критики керівництво інституту суттєво виправило ситуацію при першому прийомі у жовтні 1930 р., зарахувавши 232 особи. Тепер серед аспірантів селян було вже 37%, службовців – 37% і робітників – 26%. Їх партійність: 11% членів і кандидатів члени КП(б)У, а також – 19% члени комсомолу [39]. Щодо розподілу за національною ознакою, то цифри були такими: 88% – українці; 6% – росіяни; 3,2% – євреї; 0,7% – чехи; 0,7% – білоруси; 0,7% – греки та 0,2% – поляки [36]. Такий підхід вже повністю задовольняв і навіть був визнаний як «... перевиконання й умов...», що ставилися «... по соцстану директивними органами» [39]. До речі, сам план передбачав набір у кількості 249 осіб, із яких партійців повинно було бути 35% (фактично 41%), робітників і батраків – 30% (фактично 26%), жінок необхідно було прийняти 16%, а вступило 14% [31]. До речі, кількісний і якісний склад кандидатів для вступу до УІА був розглянутий і затверджений 11.08.1930 р. на засіданні Укрбюро секції спеціалістів сільського господарства ВУКу Спілки СГЛГ відповідно до доповіді представника від установи Ветлешева [33]. На зібранні також вирішили запровадити підготовчі курси для бажаючих до УІА [31], а також максимально заохочувати до вступу найбільш пролетарсько достойних рекомендованих партійними органами по окремих регіонах. Так, Бюро ІТС Спілки СГЛР на засіданні 17.09.1930 р. рекомендувало для вступу до аспірантури двадцять «... агрофахівців, які на практичній роботі виявили добрі знання, велику громадську діяльність, активно і віддано працювали на фронті соціалістичного будівництва...» [34]. Усі вони мали вищу освіту, за соціальним походженням у більшості сільські бідняки чи батраки, робітники віком від 28 до 33 років.

На початковому етапі розгортання діяльності УІА постала і низка інших суттєвих труднощів, а саме – відсутність: 1) достатньої кількості кваліфікованих викладачів для освітньої підготовки першого року навчання, 2) високо професійних наукових керівників безпосередньо за темами дисертаційних досліджень, 3) новітньої наукової літератури, 4) профілів і учбових планів підготовки, 5) елементарного

практичного досвіду працівників інституту здійснювати таку форму підготовки кадрів, б) повноцінного гуртожитку для аспірантів (у тому, де їх тимчасово розміщували, температура була від -3 до $+7^{\circ}\text{C}$ [56]), 7) окремого приміщення для установи та 8) достатньої методичної, і головне – фінансової, підтримки від ВАСГНІЛ. Особливо вони посилилися череззвсім незрозумілийна той час поділ у підготовці аспірантів, а саме на науково-дослідних і науково-педагогічних працівників. Не все було зрозуміло із визначенням тем дисертаційних досліджень, а саме в частині їх прерогатив. З цього приводу не допомогла навіть Всесоюзна конференція з планування науково-дослідної справи. Як зазначав її учасник – директор УІАЛ. Л. Беклешов: «... президент Академії Вавилов...» у своїй доповіді «... не висунув жодної проблеми, не намітив розв'язання жодного питання реконструкції сільського господарства, обмежуючись лише переліком завдань щодо площ посіву, збільшення тваринницьких стад тощо, які донині в сучасних умовах відомі кожному дошкільнику...» [40]. Незважаючи на наявні проблеми, дирекція УІА зробила усе від неї можливе для виправлення ситуації. Так, досить швидко було розроблено 50 профілів за фахом (напрямом) підготовки та складено учбові плани на усі три роки навчання. При цьому було встановлено навантаження, згідно з яким упродовж першого року аспіранти «... 2/3 часу витрачають на опрацювання питань із філософії, політекономії та діамату...», а решту часу на «... спеціальну підготовку...». Що стосується другого року, то на «... марксистсько-ленінську підготовку...» було передбачено «... 1/3 часу...», а весь інший час відводився знову на спецпідготовку. З цього ж року розпочинались і спеціальні дослідження з теми дисертації. Останній рік підготовки присвячувався виключно роботі над дисертацією із невеличким навантаженням із вивчення філософії. Якщо в перший рік навчання більшості з них платили 170 крб. стипендії, то на другому і третьому – вже 200 крб. [47]. Окрім безпосереднього навчання аспірантів із першого року вже залучали до відряджень «по роз'ясненню переваг колгоспного будівництва у 50 прикордонних районах УСРР...» [39].

Доволі швидко в інституті сформувалися досить потужні з наукового погляду кафедри філософії й економіки. Основою першої з них із десяти осіб стали викладачі Українського інституту марксизму – О.О. Бервицький, В.О. Юринець, А.М. Кушик та ін., а другої – з дев'яти осіб – відомі фахівці – А.М. Сліпанський, О.З. Александров, Й.А. Богораз, І.М. Боднар та ін. [29]. Не менш кадрово забезпеченою виявилась і кафедра «чужоземних мов» із 13 осіб у складі О.О. Абрамова, О.Б. Блох, А.В. Гофман, М.А. Касаткіної, Е.А. Смолянової та ін. [30]. Дирекції також вдалося сформувати при інституті досить потужну як за репертуаром, так і наповненням бібліотеку. Її фонди, за різними даними, налічували близько 50 тис. видань. Очолила книгозбірню випускниця бібліотечного факультету Харківського інституту комуністичної просвіти П.О. Уманська [46]. На цю посаду її було запрошено з бібліотеки Українського інституту марксизму.

Однак, незважаючи на конструктивні кроки з боку дирекції УІА, проблеми існували, насамперед, щодо недостатнього фінансування та відсутності приміщення. Так, Президія НКР НКЗС УСРР на засіданні 6 жовтня 1930 р. (протокол № 25) констатувала про необхідність якнайшвидшого вирішення питання з приміщенням для УІА.

Із цією метою вирішили «... повідомити наркома про безпорядний стан справи...» і пропонувати в разі не вирішення проблеми – «... припинити... проводити набір аспірантів...» [24]. Незважаючи на таке рішення, ситуація залишалася складною й потребувала ще більш вимогливих рішень Президії НКР НКЗС УСРР. Так, на засіданні 16 жовтня 1930 р. (протокол № 26) знову було констатовано про негаранти з УІА. Виступаючи на зібранні, Л.Л. Беклешов, спираючись на рішення Президії ВАСГНІЛ від 9 липня 1930 р. вказав, що УІА із союзного бюджету отримує кошти з розрахунку тільки на «... 125 аспірантів (817 000 крб.) ...». Іншу суму коштів для 300–500 аспірантів виділяє український республіканський бюджет на рівні 250 тис. крб.

(разом із поточними витратами) [55]. За таких обставин НКР НКЗС УСРР вирішила, що переведення «... старих аспірантів від НКОсвіти ...» є «... помилкою...». Для з'ясування ситуації ухвалено негайно відрядити Беклешова разом із Курятніковим до Москви, а також у черговий раз довести до відома наркомзему УСРР про катастрофічний стан УІА, котрий провів набір аспірантів і не може розгорнути навчання через брак помешкань [25]. На наступному зібранні НКР НКЗС УСРР 29 жовтня 1930 р. (протокол № 27) пунктом 3 було вирішено, що «... відокремлювати підготовку науково-педагогічних кадрів од загальної системи підготовки науково-дослідних кадрів, що зосереджуються в єдиній системі Інституту аспірантури, недоцільно і неможливо...». До речі, по лінії НКЗС СРСР фахівці вищої кваліфікації для НДІ готувалися виключно через інститути аспірантури, а науково-педагогічні працівники проходили підготовку окремо через сектор кадрів відомства. Як видно із чергового рішення НКР НКЗС УСРР, в українських реаліях все почало відбуватися по іншому. Присутні того дня на засіданні знову констатували невідповідність «... контингенту аспірантів і фінансового забезпечення Інституту аспірантури...». За таких умов вперше офіційно запропоновано фінансування підготовки наукових кадрів не тільки збільшити, а й передати від ВАСГНІЛ до системи відділу кадрів НКЗС УСРР. Із цією метою відповідно до § 3 «Ухвали» Беклешову доручено підготувати відповідну розгорнуту доповідь на Колегії НКЗС УСРР «... про систему заходів для підготовки науково-дослідних і науково-педагогічних кадрів в єдиній системі Інституту аспірантури...» [26]. Ще перед цим розглядом Президія Українського Бюро Секції спеціалістів сільського господарства на своєму зібранні заслухала доповідь Л.Л. Беклешова «Про підсумки осіннього набору аспірантів» до УІА. У прийнятій постанові, відмічаючи виконання установою плану прийому як у кількісному, так і якісному відношенні, вказано на «... недостатню уважність... до питання...» районних організацій, не бажаючи достойно займатися питанням відбору претендентів на навчання. У більшості випадків вони відписувалися «... належних кандидатів немає». Було зазначено, що надання гуртожитку для аспірантів «... лише 22 листопада...» 1930 р. зірвало «... роботу інституту більш як на 2 міс.». Окрім того, офіційно застерегли про «... небезпеку...» скорочення наркомфінансів СРСР витрат на підготовку фахівців вищої кваліфікації через інститути аспірантури за винятком Московського. За цих обставин вирішили рекомендувати «... скоротити термін аспірантського стажу з 3-х років до 2½–2 р. ...» та «... дотермінованого випуску старих аспірантів, які стажуються 2½ р. ...» [32]. Також наголошено на відсутності в УСРР спеціального «Положення про аспіранта». Зібрання одноголосно вирішило вестієдину підготовку фахівців вищої кваліфікації через УІА на виконання відповідних постанов ВАСГНІЛ від 11.10.1930 р. та Колегії НКЗС УСРР від 5.12.1930 р. Крім того, погодило дозволити працювати аспірантам за сумісництвом не більше двох днів у декаду, а також надати можливість проживання аспірантських сімей у гуртожитку.

Після обґрунтувань висловлених директором УІА Л.Л. Беклешовим 12.01.1931 р. проблем на засіданні Колегії НКЗС УСРР було остаточно вирішено перевести установу «... до сектору кадрів...» відомства [40]. Прийняттю цієї постанови багато в чому сприяли попередні невтішні результати обстеження діяльності науково-дослідних інститутів республіки, розпочатих ще 1 жовтня 1929 р., які проводив Народний комісаріат робітничо-селянської інспекції УСРР. Серед них чи не найголовніше місце відведено підготовці аспірантів і, насамперед, розгляду всіляких негараздів у процесі їх навчання. На Колегії був затверджений план чергового прийому у квітні 1931 р., а також прийнято рішення про відкриття філії УІА в Одесі [55]. Як свідчать матеріали архівів, під час прийому було зараховано 151 особу, з яких 18 – представляло Кам'янець-Подільський, 4 – Дніпропетровськ, 11 – Одесу, 13 – Полтаву, 4 – Херсон, 40 – Київ і 60 – Харків, тодішню столицю УСРР. Із загальної кількості вступників 8%, або 12 осіб, були жінки.

Усього того року подало заяв про вступ 249 осіб. Перший етап (за документами) пройшли 192 особи. Після співбесіди по діаматувідмовлено 57 вступникам [37].

Щодо кількісного наповнення аспірантів за науково-дослідними інститутами, то він був таким: 1) Кам'янець-Подільський НДІ птахівництва (7 осіб); 2) Харківський НДІ механізації (9); 3) Харківський НДІ ветеринарії (12); 4) Деркачівський навчальний зоотехнічний інститут (3); 5) Київський НДІ ґрунтознавства (11); 6) Полтавський навчальний інститут свинарства (19); 7) Український навчальний інститут колективізації (8); 8) «Чаплі» – вівчарство (3); 9) Харківський південно-молочний НДІ (8); 10) Київський плодово-ягідний НДІ (14); 11) Полтавський НДІ кормоздобування (8); 12) Дніпропетровський НДІ кукурудзи (4); 13) Харків-бавовна (2); 14) Одеський НДІ меліорації (4); 15) Київський УНІЦ (3); 16) Харківський НДІ с.-г. економіки (15); 17) Харківський навчальний інститут зернових культур (4); 18) Харківський НДІ рослинництва (3); 19) Харківський інститут захисту рослин (2); 20) Станція конярства (1); 21) Київський ІНОП (8) [38].

Потрібно наголосити, що саме в останній установі, а саме – Українському НДІ організації праці в сільському господарстві (ІНОП), створеному у травні 1930 р. на основі Станції наукової організації праці в Києві, територіально розміщувалась і місцева філія УІА. Здається, що таке поєднання не випадкове, оскільки головним статутним завданням ІНОПу вважалося «... всебічне вивчення на підставі марксистсько-ленінської методики, організації праці в сільському господарстві УСРР – в його соціалістичному секторі – та вести боротьбу з опортуністичними течіями в галузі організації праці в сільському господарстві» [53], або, за великим рахунком, у форматі тих же завдань, які поставлено і перед УІА. Безпосередньо в аспірантурі ІНОП навчалося 9 аспірантів при 39 працюючих в установі [54]. За системою підготовки, включаючи кадровий потенціал та всілякі пільги для аспірантів, ІНОП був визнаний перевіряючими від Народного комісаріату робітничо-селянської інспекції УСРРчи не найкращим. В інституті фінансово стимулювали аспірантів навіть за розробку так званих – «промоційних праць», а також за перемогу в соцзмаганнях.

Здавалося, що за таких сприятливих умов аспірантам залишалося тільки сумлінно навчатись. Однак це були вже інші представники бажаючих зійти на науковий олімп. Мова йде, насамперед, стосовно тих, хто навчав. Здебільшого це були фахівці, що отримали професійні знання за царської доби. Нова генерація практично відразу відмовилася сприймати їхні наукові догми. Не випадково перевіряючі почали отримувати скаргисаме на наукових керівників.

Ставлення до місця і координуючої ролі УІА радикально змінилось із створенням ВУАСГН згідно з постановою РНК УСРР № 154 від 22 травня 1931 р. [6]. Рішення про відкриття цієї фактично української філії ВАСГНІЛ було прийнято її Президією ще 14 липня 1930 р., включаючи перелік мережі спеціалізованих науково-дослідних інститутів [48].

Детальніше останнє питання було розглянуто на засіданні Президії ВАСГНІЛ 5 вересня 1930 р. (протокол № 38) [51]. Вже тоді про УІА чомусь не згадували. Мало того, постановою Колегії НКЗС СРСР від 10 травня 1931 р. (протокол № 23) було остаточно вирішено розформувативсі створені попереднього року інститути аспірантури [15]. Призначена додатком до постанови РНК УСРР з 12 травня 1931 р. (протокол № 13/707) Президія ВУАСГН на чолі з академіком ВУАН О.Н. Соколовським [10] через члена Президії – зав. сектору кадрів К.К. Вітор і почала неухильно втілювати це рішення. На допомогу знову знадобилося 288 документів (постанови, протоколи, звіти, доповіді, записки, висновки, акти, відомості, листування) підготовлені Народним комісаріатом робітничо-селянської інспекції УСРР, які завершили свою перевірку 20 травня 1931 р. Як виявилось, найбільші негаразди в питаннях підготовки аспірантів було виявлено в Українському НДІ цукрової промисловості. На період перевірки (17–22 березня 1931 р.)

в установі проходили аспірантську підготовку 44 особи. На першому курсі вони рахувались у трьох відділах, а саме: технічному (15), агрономічному (10) та економічному (7). Загальний кошторис на їхню підготовку передбачав 200 тис. крб. при щомісячній стипендії у 200 крб. Окрім того, одноразово вони отримували 200 крб. на «... придбання літератури, а в разі купівлі видань УНДЦП їм надавали 60% знижку. Але негаразди перевіряючі виявили і в науковому керівництві. На всіляких зібраннях аспіранти називали їх «... контрреволюціонерами...», запропоновані теми досліджень «... псевдо-науковими...», а наостанок запропонували їх «... розігнати...» [50]. За таких умов дирекція УНДЦП вирішила скоротити підготовку аспірантів до двох років із максимальним збільшенням їхньої участі у виробничій сфері, щоб виховувати у них зважливе колективне мислення. Приблизно таку ж ситуацію перевірка виявила і в Українському НДІ рослинництва. Головне, що знову була підтверджена значна «... засміченість соціально чуждими елементами...», тепер вже серед аспірантів. Не випадково у листопаді 1930 р. Комісія НКЗС УСРР її усунула, звільнивши 27 аспірантів із 107-ми ВУНДІР [49]. Однак ситуація з ворожими елементами, деякою мірою, повторилася за квітневого прийому 1931 р. При цьому знову були порушені відповідні «норми» Наркомзему УСРР. Та й чергова перевірка засвідчила, що до керівництва аспірантами долучалась ідеологічно «чужда» професура. Також було визнано, що норма у 80 крб. на місяць на виконання щомісячної експериментальної роботи одним аспірантом занадто мало. Таку ж тенденцію і негаразди було виявлено у всіх НДІ та вишах, які готували фахівців вищої кваліфікації через УІА.

Незважаючи на те, що на Першому Пленумі ВУАСГН про підготовку аспірантів через попередні чотиримісячні курси і через УІА ще активно говорили [12], тим не менш, у прийнятому «Статуті ВУАСГН» про цю інституцію вже не згадують [16]. Хоча у § 3 документа вказувалося, що аспіранти, насамперед, повинні бути «... належно озброєні марксистсько-ленінською методологією...» [17] або навчатися згідно з основним принципом, притаманним УІА. По-іншому на той час, мабуть, було неможливо, враховуючи «різношерстість» вступників до аспірантури. Класичний приклад із аспірантом Сахалиуєвим, справу якого розглядали на засіданні профкому Спілки «Робос» УІА 8 червня 1931 р. Головним критерієм до вступників у виш, на той час була відповідна рекомендація, отже цей спритник практично упродовж двадцятих років минулого століття отримував різноманітну освіту і робив усе можливе, щоб тільки рахуватися, а не працювати після їх закінчення. Так йому вдалося закінчити Горський с.-г. інститут та Тимирязєвську с.-г. академію, а також нетривалий час бути навіть студентом Харківського музично-драматичного інституту. Після цього у квітні 1930 р. вступити до аспірантури по кафедрі колективізації Кам'янець-Подільського с.-г. інституту. Після переведення до інституту аспірантури в листопаді 1930 р. проходив підготовку при УкрНДІ економіки та організації сільського господарства. Усі спроби залучити його до якоїсь роботи безпосередньо на селі виявилися марними через його фахову необізнаність. При цьому справно отримував свою стипендію і де тільки не підпрацьовував або виявився таким собі «... шкурником-рвачем...» [11]. Комісія прийняла однозначне рішення: звільнити! І таких недоучених або бажаних модернового життя із прийнятих на навчання виявилось близько половини. Хоча, зрозуміло, були й ті, хто свято вірив у майбутнє науки та сам бажав сприяти її подальшому розвитку. На них, у першу чергу, й орієнтувалася дирекція УІА.

За таких складних обставин, які склалися після відповідного рішення головного аграрного відомства СРСР і підкріпленого постановою Президії ВАСГНІЛ про ліквідацію УІА, як кажуть, «не опустив руки» керівник установи Л.Л. Беклешов. На всіх рівнях він почав доводити, що УІА у такому вигляді не втратив свого значення та має перспективу. На початковому етапі цю ідею підтримала і Президія ВУАСГН. Принаймні на початку

червня 1931 р. згідно з доповіддю сектору кадрів та УІА було затверджено не тільки план чергового прийому, а й кандидатів до нього [18].

Керуючись ним, Л.Л. Беклешов розіслав відповідний лист керівникам усіх галузевих НДІ і вишів УСРР. На підставі отриманих відповідей 12 червня 1931 р. він подає «Доповідну записку» до Президії ВУАСГН. У ній, між іншим, доводить, що «... аспірантські теми та програми робіт за темами для аспірантів...» вже скориговані та є «... частиною плану роботи н. д. і-ту...» і відповідають «... вимогам реконструкції с.-г.» [14]. Таких адаптованих тем виявилось 80. Попередньо ці теми було розглянуто на вчених радах НДІ, а після цього їх затвердив УІА. Як виявилось, ні попередньо проведені науково-технічним сектором НКЗС УСРР «чистки», а ні зміна прерогатив у дослідженнях аспірантів не стали достойним аргументом для директивних органів, щоб ліквідувати УІА. Здається, за цих обставин на принципових позиціях стояли обидва президенти: ВАСГНІЛ – академік М.І. Вавилов і ВУАСГН – академік О.Н. Соколовський стосовно деполітизації процесу підготовки фахівців вищої кваліфікації. Мережа спеціалізованих експериментальних інституцій, яка розвивалася, потребувала високоосвічених фахівців своєї справи, а не – «комісарів дослідницького процесу». А те, що потреба у випускниках аспірантури стояла гостро і велась, як кажуть, боротьба за кожного з них, свідчить лист заступника директора ІНОП М. Мельника на ім'я першого віце-президента ВУАСГН А.М. Сліпанського від 17 липня 1931 р. У ньому йдеться про те, що затверджена кількість аспірантів – 10 осіб, згідно з рішенням Президії ВУАСГН від 26 червня 1931 р. є недостатньою для інституту. І тому він вимагав повернути аспіранта «... Т. Гончаренка...», переведеного до Харківського НДІ механізації, оскільки той «... один із найбільш підготовлених...» і його втрата «... не може не відбитися на роботі однієї з основних експедицій ІНОПу – зерновій» [13]. Така ж ситуація склалася й стосовно інших НДІ.

Вже 28 червня 1931 р. згідно з наказом № 2.8 по ВУАСГН завдається практично перший удар по структурі УІА. Його бібліотеку передають до Центральної с.-г. бібліотеки. З цією метою створюють відповідну комісію у складі: «... Переяславського (голова), Лебединського, Григоровича, Савенко, Бережанова, та представника від інституту аспірантури...» [20]. Вже через три дні книжкові фонди назавжди поповнили фонди теперішньої ННСГБ НААН. Наступного дня після виходу згаданого наказу Л.Л. Беклешов подає на ім'я народного комісара земельних справ М.Н. Демченка розгорнуту «Доповідну записку». До неї він додає крім списку тих, хто поступив на навчання, ще й сім таблиць і проект розподілу їх по НДІ та вишах. Так, до Кам'янець-Подільського НДІ птахівництва було прийнято на навчання – 7 осіб; до Харківського НДІ механізації – 9; Харківського НДІ ветеринарії – 12; Дергачівського навчального зоотехнічного інституту – 3; Київського НДІ ґрунтознавства – 11; Полтавського навчального інституту свинарства – 19; Харківського навчального інституту с.-г. колективізації – 8; «Чаплі» (вівчарство) – 3; Київського ІНОП – 8; Харківського південно-молочного НДІ – 8; Київського плодово-ягідного НДІ – 14; НДІ кормоздобування у Полтаві – 8; Дніпропетровського НДІ кукурудзи – 4; Херсон (бавовна) – 2; Одеського НДІ меліорації – 7; УкрНДІЦП у Києві – 3; Харківського НДІ с.-г. економіки і теоретичної економіки – 6, організації території – 9; Харківського навчального інституту зернових культур – 4; Українського НДІ рослинництва у Харкові – 3; Харківського НДІ захисту рослин – 2; НД станції конярства – 1 [38]. У своїх аргументах про державну потребу залишати підготовку галузевих науково-педагогічних кадрів саме через УІА Л. Беклешов вкотре вказав, що рішення ВАСГНІЛ щодо ліквідації установи через «... низку негативних процесів...» у роботі московських колег є «... принципово невірним, зокрема для України» [40]. На перший план із цього приводу він поставив сформований інститутом потужний колектив у розрізі УСРР, який здійснює підготовку аспірантів та здатний «... виправляти колективні хиби...» і його ліквідація приведе

до негативних наслідків «... підготовки наукових робітників марксистів...». Як другий аргумент на прикладі інституту в Умані доводить про відсутність «... належної кількості керівників та викладачів, озброєних марксистсько-ленінською методологією (філософи і економісти)...». Наступним обґрунтуванням Л.Л. Беклешов доводить, що інститут аспірантури не є «... своєрідним робітфаком...», а «... міцний науково-навчальний заклад, будуючи всю фахову наукову роботу по різних галузях сільського господарства виключно на ґрунті марксизму-ленінізму». У своєму четвертому пункті звернення до наркомзема УСРР Л.Л. Беклешов, посилаючись на діяльність Укр НДІ економіки та організації сільського господарства, доводить, що тільки завдячуючи УІА вдалося націлити його дослідництво «... безпосередньо до виробництва...». Мало того, вказує, що «розформування Українського ін-ту аспірантури ставить під загрозу поворот аспірантської підготовки в бік пов'язання такої з виробництвом та утворює знову можливість повороту назад до чистої (схоластичної) науки» [41]. На останок Л.Л. Беклешов наголосив на детальності підготовки фахівців вищої кваліфікації для сільського господарства через УІА, оскільки проходили підготовку сполучено за єдиним принципом «... науково-дослідні...» та «... науково-педагогічні працівники...» [42]. На його прохання звернутися до наркомзема СРСР не ліквідувати УІА і залишити його у віданні сектору кадрів НКЗС УСРР – відповідь не надійшла. Вже 8 липня 1931 р. член Президії ВАСГНІЛ К. М'ясков фактично в ультимативній формі звернувся до президента ВУАСГН О.Н. Соколовського про надання інформації «... чи реорганізований Харківський (Український) інститут аспірантури...» та «... куди і скільки передано аспірантів...» для переведення їм стипендій [15]. Трохи згодом, 23 липня 1931 р., виходить наказ № 15 по ВУАСГН, згідно з яким 14 співробітникам ліквідованого УІА надаються нові місця роботи в системі НДІ Академії [19]. Тим самим фактично і завершилась історія існування УІА, а підготовка фахівців вищої кваліфікації перейшла до спеціалізованих науково-дослідних інститутів і аграрних вузів.

Підсумовуючи, слід наголосити, що створений згідно з рішенням Президії ВАСГНІЛ у липні 1930 р. УІАНКЗС УСРР у Харкові впродовж свого існування до липня 1931 р. координував і здійснював підготовку фахівців вищої кваліфікації через філії у Києві і Одесі для потреб галузевих НДІ та вишів, базуючись, насамперед, на принципах марксизму-ленінізму, а потім уже із засвоєння новітніх галузевих знань. Уже на початковому етапі, через організаційно-фінансові проблеми і, як не дивно, прищеплення принципу «демократичного централізму» у навчаючих, повною мірою, УІА так і не зміг виконувати делеговані функції. Надзвичайна політизація ситуації була пов'язана з першими судовими процесами в країні, невиконанням першого п'ятирічного плану розвитку народного господарства, несприйняття більшістю аспірантів знань теорії і практики, які їм викладали провідні професори з організаційно-фінансовими проблемами «подвійного» союзного і республіканського кошторису, відсутністю досвіду такої форми підготовки тощо, що в підсумку призвело до розформування цієї інституції.

Тим не менш, враховуючи реалії сьогодення щодо місця та ролі академічної науки в житті України, особливо у світлі декларованого владою бажання функціонування в країні виключно «університетської науки», є потреба використати краще із досвіду діяльності Українського інституту аспірантури для запровадження, принаймні, для умов Національної академії аграрних наук України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вергунов В.А. Підготовка фахівців вищої кваліфікації у вигляді Українського інституту аспірантури НКЗС УСРР липень 1930–червень 1931 рр.): історія та організація бібліотечного супроводження під керівництвом П.О. Уманської // Дев'ять наукові читання, присвячені діяльності Олександра Парфенійовича Бородіна (1848–1898) : матеріали доповідей, м. Київ, 14 жовтня 2013 р. С. 64–70.

2. Всеукраїнська Академія Сільськогосподарських Наук (1931–1935 рр.) : зб. док. і матеріалів. До 75-річчя створення Укр. акад. аграр. наук / УААН. ДНСГБ. уклад. В.А. Вергунов, І.В. Гриник, З.П. Кірпаль, Н.І. Семчук, О.П. Решетник, О.М. Пильтяй, за заг. ред. Ю.Ф. Мельника, наук. ред. В.А. Вергунов. Київ : Аграр. наука, 2006. 311 с. Сер. Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії. кн. 15.
3. Науково-консультаційна рада Народного комісаріату земельних справ УСРР (1927–1930 рр.): зб. док. і матеріалів / НААН. ДНСГБ. уклад. В.А. Вергунов, О.О. Черниш, З.П. Кірпаль, А.С. Білоцерківська, Ю.О. Соколюк, за заг. ред. М.В. Зубця, Ю.Ф. Мельника, наук. ред. В.А. Вергунов. Київ, 2010. 600 с. Сер. Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії. кн. 41.
4. Об организации Всесоюзной академии Сельскохозяйственных Наук имени В.И. Ленина // Российская академия сельскохозяйственных наук. Биогр. энцикл. Москва, 2004. С. 6–7. Материалы к библиогр. академического состава Россельхозакадемии.
5. Пересвет-Солтана И.И. Основные задачи и направления агрономической работы в связи с реконструкцией и подъемом сельского хозяйства // Справочник агронома. Москва : «Новый агроном», 1929. С. 9–11.
6. Постанова РНК УСРР «Про організацію Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук» // Збірник законів та розпоряджень Робітничо-селянського уряду України. № 18, 4 червня. С. 389–390. арк. 154.
7. Протокол 2-го Общего собрания Киевского агрономического общества, состоявшегося 9-го февраля 1911 г. // Доклады и протоколы общих собраний Киевского агрономического общества. Киев : Т.Г. Лийнавдера, 1912. С. 1–4.
8. Український науково-дослідний інститут економіки і організації сільського господарства // Наукові установи та організації УРСР / Держ. планова комісія УСРР, Бюро для вивчення продукційних сил. Харків : Вид. держ. план. комісії УСРР, 1930. С. 78.
9. Хоменко К.Ф. Наука и научные работники СССР без Москвы и Ленинграда / АН СССР. Ленинград : Изд-во АН СССР, 1929. С. 457.
10. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 1. Оп. 7. Спр. 825. Арк. 136.
11. ЦДАВО України. Ф. 1055. Оп. 1. Спр. 164. Арк. 2–3.
12. ЦДАВО України. Ф. 1055. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 158–192.
13. ЦДАВО України. Ф. 1055. Оп. 1. Спр. 185. Арк. 67.
14. ЦДАВО України. Ф. 1055. Оп. 1. Спр. 185. Арк. 71.
15. ЦДАВО України. Ф. 1055. Оп. 1. Спр. 185. Арк. 83.
16. ЦДАВО України. Ф. 1055. Оп. 1. Спр. 197. Арк. 1–4.
17. ЦДАВО України. Ф. 1055. Оп. 1. Спр. 197. Арк. 3.
18. ЦДАВО України. Ф. 1055. Оп. 1. Спр. 2 а. Арк. 79–81 зв.
19. ЦДАВО України. Ф. 1055. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 32.
20. ЦДАВО України. Ф. 1055. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 42.
21. ЦДАВО України. Ф. 1229. Оп. 1. Спр. 2. Арк. 75.
22. ЦДАВО України. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 1353. Арк. 18–19.
23. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1106. Арк. 162–165.
24. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1106. Арк. 188–191.
25. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1106. Арк. 204–208.
26. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1106. Арк. 209–213.
27. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1106. Арк. 22.
28. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1108. Арк. 1.
29. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1437. Арк. 28–29.
30. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1437. Арк. 30.
31. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1612. Арк. 1.
32. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1612. Арк. 1–2.
33. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1612. Арк. 12–12 зв.
34. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1612. Арк. 15–16.
35. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1628. Арк. 1.
36. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1628. Арк. 10 а.

37. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1628. Арк. 15.
38. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1628. Арк. 16–21.
39. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1628. Арк. 2.
40. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1628. Арк. 3.
41. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1628. Арк. 4.
42. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 11. Спр. 1628. Арк. 5.
43. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 9. Спр. 1108. Арк. 1.
44. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 9. Спр. 3. Арк. 221–225.
45. ЦДАВО України. Ф. 530. Оп. 8. Спр. 1166. Арк. 69.
46. ЦДАВО України. Ф. 539. Оп. 17. Спр. 871. Арк. 22.
47. ЦДАВО України. Ф. 539. Оп. 8. Спр. 1166. Арк. 69.
48. ЦДАВО України. Ф. 539. Оп. 8. Спр. 1166. Арк. 1.
49. ЦДАВО України. Ф. 539. Оп. 8. Спр. 1166. Арк. 113.
50. ЦДАВО України. Ф. 539. Оп. 8. Спр. 1166. Арк. 39–40.
51. ЦДАВО України. Ф. 539. Оп. 8. Спр. 1166. Арк. 5.
52. ЦДАВО України. Ф. 539. Оп. 8. Спр. 1166. Арк. 50.
53. ЦДАВО України. Ф. 539. Оп. 8. Спр. 1166. Арк. 52.
54. ЦДАВО України. Ф. 539. Оп. 8. Спр. 1166. Арк. 60–61.
55. ЦДАВО України. Ф. 539. Оп. 8. Спр. 1166. Арк. 69.
56. ЦДАВО України. Ф. 539. Оп. 8. Спр. 1166. Арк. 70.
57. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 17 л. Спр. 3223. Арк. 1 зв.

58. Чугай В. Полтавський сільськогосподарський політехнікум та Полтавська дослідна станція і перспективи можливого об'єднання їхньої праці в царині дослідчої, навчальної і агрикультурної праці // Записки Полтавського с.-г. політехнікуму. 1928. т. II. С. 4.

59. Чугай В. Полтавський сільськогосподарських політехнікум // Записки Полтавського сільськогосподарського політехнікуму. 1927. т. I. С. XV–XVI.

REFERENCES

1. Verhunov V.A. Pidhotovka fakhivtsiv vyshchoi kvalifikatsii u vyhliadi Ukrainkoho instytutu aspirantury NKZS USSR lypen 1930–cherven 1931 rr.): istoriia ta orhanizatsiia bibliotechnoho suprovodzhennia pid kerivnytstvom P.O. Umanskoi // Devyati naukovi chytannia, prysviacheni diialnosti Oleksandra Parfeniiovycha Borodina (1848–1898) : materialy dopovidei, m. Kyiv, 14 zhovtnia 2013 r. S. 64–70.
2. Vseukrainska Akademiia Silskohospodarskykh Nauk (1931–1935 rr.) : zb. dok. i materialiv. Do 75-richchia stvorennia Ukr. akad. ahrar. nauk / UAAN. DNSHB. uklad. V.A. Verhunov, I.V. Hrynyk, Z.P. Kirpal, N.I. Semchuk, O.P. Reshetnyk, O.M. Pyltiai, za zah. red. Yu.F. Melnyka, nauk. red. V.A. Verhunov. K. : Ahrar. nauka, 2006. 311 s. Ser. Ahrarna nauka Ukrainy v osobakh, dokumentakh, bibliografii. kn. 15.
3. Naukovo-konsultatsiina rada Narodnoho komisariatu zemelnykh sprav USSR (1927–1930 rr.): zb. dok. i materialiv / NAAN. DNSHB. uklad. V.A. Verhunov, O.O. Chernysh, Z.P. Kirpal, A.S. Bilotserkivska, Yu.O. Sokoliuk, za zah. red. M.V. Zubtsia, Yu.F. Melnyka, nauk. red. V.A. Verhunov. K., 2010. 600 s. Ser. Ahrarna nauka Ukrainy v osobakh, dokumentakh, bibliografii. kn. 41.
4. Ob organizatsii Vsesoyuznoy akademii Selskokhozyaystvennykh Nauk imeni V.I. Lenina // Rossiyskaya akademiya selskokhozyaystvennykh nauk. Biogr. entsykl. Moskva, 2004. S. 6–7. Materialy k bibliogr. akdemicheskogo sostava Rosselkhozakademii.
5. Peresvet-Soltana I.I. Osnovnye zadachi i napravleniya agronomicheskoy raboty v svyazi s rekonstruktsiyei i podemom selskogo khozyaystva // Spravochnik agronoma. Moskva: «Novyy agronom», 1929. S. 9–11.
6. Postanova RNK USSR «Pro orhanizatsiiu Vseukrainskoi akademii silskohospodarskykh nauk» // Zbirnyk zakoniv ta rozporiadzhen Robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy. № 18, 4 chervnia. s. 389–390. ark. 154.
7. Protokol 2-ho Obshecho sobranyia Kyevsokho ahronomycheskoho obshchestva, sostoiavshehosia 9-ho fevralia 1911 h. // Doklady i protokoly obshchikh sobraniiy Kievsokho agronomicheskoho obshchestva. K. : T.H. Lyinavdera, 1912. S. 1–4.

8. Ukrainskyi naukovo-doslidnyi instytut ekonomiky i orhanizatsii silskoho hospodarstva // Naukovi ustanovy ta orhanizatsii URSS / Derzh. planova komisiia USRR, Biuro dlia vuvchennia produktsiinykh syl. Kh. : Vyd. derzh. plan. komisii USRR, 1930. S. 78.

9. Khomenko K.F. Nauka i nauchnye robotniki SSSR bez Moskvy i Leningrada / AN SSSR. Lenynhrad : Yzd-vo AN SSSR, 1929. S. 457.

10. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (dali – TsDAVO Ukrainy). F. 1. Op. 7. Spr. 825. Ark. 136.

11. TsDAVO Ukrainy. F. 1055. Op. 1. Spr. 164. Ark. 2–3.

12. TsDAVO Ukrainy. F. 1055. Op. 1. Spr. 17. Ark. 158–192.

13. TsDAVO Ukrainy. F. 1055. Op. 1. Spr. 185. Ark. 67.

14. TsDAVO Ukrainy. F. 1055. Op. 1. Spr. 185. Ark. 71.

15. TsDAVO Ukrainy. F. 1055. Op. 1. Spr. 185. Ark. 83.

16. TsDAVO Ukrainy. F. 1055. Op. 1. Spr. 197. Ark. 1–4.

17. TsDAVO Ukrainy. F. 1055. Op. 1. Spr. 197. Ark. 3.

18. TsDAVO Ukrainy. F. 1055. Op. 1. Spr. 2 a. Ark. 79–81 zv.

19. TsDAVO Ukrainy. F. 1055. Op. 1. Spr. 2. Ark. 32.

20. TsDAVO Ukrainy. F. 1055. Op. 1. Spr. 2. Ark. 42.

21. TsDAVO Ukrainy. F. 1229. Op. 1. Spr. 2. Ark. 75.

22. TsDAVO Ukrainy. F. 2. Op. 5. Spr. 1353. Ark. 18–19.

23. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1106. Ark. 162–165.

24. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1106. Ark. 188–191.

25. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1106. Ark. 204–208.

26. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1106. Ark. 209–213.

27. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1106. Ark. 22.

28. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1108. Ark. 1.

29. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1437. Ark. 28–29.

30. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1437. Ark. 30.

31. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1612. Ark. 1.

32. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1612. Ark. 1–2.

33. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1612. Ark. 12–12 zv.

34. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1612. Ark. 15–16.

35. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1628. Ark. 1.

36. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1628. Ark. 10 a.

37. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1628. Ark. 15.

38. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1628. Ark. 16–21.

39. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1628. Ark. 2.

40. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1628. Ark. 3.

41. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1628. Ark. 4.

42. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 11. Spr. 1628. Ark. 5.

43. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 9. Spr. 1108. Ark. 1.

44. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 9. Spr. 3. Ark. 221–225.

45. TsDAVO Ukrainy. F. 530. Op. 8. Spr. 1166. Ark. 69.

46. TsDAVO Ukrainy. F. 539. Op. 17. Spr. 871. Ark. 22.

47. TsDAVO Ukrainy. F. 539. Op. 8. Spr. 1166. Ark. 69.

48. TsDAVO Ukrainy. F. 539. Op. 8. Spr. 1166. Ark. 1.

49. TsDAVO Ukrainy. F. 539. Op. 8. Spr. 1166. Ark. 113.

50. TsDAVO Ukrainy. F. 539. Op. 8. Spr. 1166. Ark. 39–40.

51. TsDAVO Ukrainy. F. 539. Op. 8. Spr. 1166. Ark. 5.

52. TsDAVO Ukrainy. F. 539. Op. 8. Spr. 1166. Ark. 50.

53. TsDAVO Ukrainy. F. 539. Op. 8. Spr. 1166. Ark. 52.

54. TsDAVO Ukrainy. F. 539. Op. 8. Spr. 1166. Ark. 60–61.

55. TsDAVO Ukrainy. F. 539. Op. 8. Spr. 1166. Ark. 69.

56. TsDAVO Ukrainy. F. 539. Op. 8. Spr. 1166. Ark. 70.

57. TsDAVO Ukrainy. F. 27. Op. 17 l. Spr. 3223. Ark. 1 zv.

58. Chuhai V. Poltavskiy silskohospodarskyi politehnikum ta Poltavska doslidna stantsiia i perspektyvy mozhyvoho obiednannia yikhnoi pratsi v tsaryni doslidchoi, navchalnoi i ahrykulturalnoi pratsi // Zapysky Poltavskoho s.-h. politehnikumu. 1928. t. II. S. 4.

59. Chuhai V. Poltavskiy silskohospodarskykh politehnikum // Zapysky Poltavskoho silskohospodarskoho politehnikumu. 1927. t. I. S. XV–XVI.

Vergunov V. Ukrainian institute of post-graduate study of PCLA of Ukrainian SSR: from the history of creation and activity.

In the article, the activity of the Ukrainian Institute of Post-Graduate Study of the PCLA (UIPGS PCLA) in Kharkiv, which was created in accordance with the decision of the Presidium of the All-Union Academy of Agricultural Sciences named after Lenin in July 1930, is highlighted by the method of historical-scientific analysis. During its existence till July 1931 it coordinated and trained specialists in higher qualifications through departments in Kyiv and Odesa for the needs of research institutions and universities, based, first of all, on the principles of Marxism-Leninism, and then on the basis of the study of the latest industry knowledge. Based on previously inaccessible archival documents, which until now weren't the subject of study of researchers, for the first time the main points on the work of UIPGS PCLA of the Ukrainian SSR has reconsidered. During the research, it was found, that at the initial stage due organizational and financial problems, as well as inter-departmental problems UIPGS PCLA of the Ukrainian SSR was not fully able to fulfill its own functions. It was proved that a number of socio-political problems of the time associated with the first lawsuits, the failure of the first five-year plan for the development of the national economy, the rejection of the majority of post-graduate students of knowledge of the theory and practice of leading professors etc., that eventually led to the elimination of this institutions.

Key words: *Ukrainian Institute of Post-Graduate Studies of PCLA of Ukrainian SSR, training of specialists in higher qualification, post-graduate students, research, agriculture, branch knowledge, L.L. Bekleshov.*

Одержано 28.03.2018.